

водная камунікацыя страціла гасп. значэнне. Гідразбудаванні паступова разбурыліся, каналы абмялелі, сістэма перастала быць транспартным сродкам.

Літ.: Истомина Э. Г. Водные пути России во второй половине XVIII — начале XIX века. М., 1982.

Л. Р. Казлоў, М. А. Ткачоў.

БЯРЭЗІНСКІ РАЁН. Размешчаны на Умінскай вобл. Пл. 1,9 тыс. км², нас. 35,6 тыс. чал. Цэнтр — г. *Беразіно*. Тэр. раёна знаходзіцца ў межах Цэнтральна-бярэзінскай раўніны. Працякае рака Бярэзіна з прытокамі Уша, Жорнаўка, Уса, Брусята, Клява, Манча. Праходзяць аўтамаб. дарогі Мінск — Магілёў, на Клічаў, Барысаў, Новалукомль.

Раён утвораны 17.7.1924 у Барысаўскай акрузе. 20.8.1924 падзелены на 15 сельсаветаў: Аршкавіцкі, Багушэвіцкі, Белічанскі, Браздзецкі, Бярэзінскі, Валюніцкі (з 21.8.1925 Каменна-Бродскі), Высакагорскі, Дзмітравіцкі, Дулебскі, Капланецкі, Мачаскі, Машчаницкі, Нягоніцкі, Пагосцкі, Перавозскі. З 9.6.1927 да 26.7.1930 у складзе Мінскай акругі 25.7.1931 да раёна далучаны Сялібскі і Якшыцкі сельсаветы ліквідаванага Свіслацкага р-на.

У 1925 у Б. р. каля 50 тыс. жыхароў. Дзейнічала 13 прамысл. прадпрыемстваў, 17 млыноў (у т. л. 11 уласных), 48 школ, бальніца, 2 медпункты. У 1927 у раёне 6 спажывецкіх і 4 с.-г. кааператывы. Кааперацыяй было ахоплены каля 44 % насельніцтва раёна. Працавалі 10 смалакурных, 7 цагельных, вапнавы, бандарна-апрацоўчы з-ды. У 1928 у в. Гарадзішча створана першая с.-г. камуна. Масавая калектывізацыя пачалася ў Б. р. ў 1929. Як і ўсюды, яна суправаджалася высылкай заможных сялян. У 1930 толькі з вёсак Багушэвіцкага сельсавета выслана 17 сем'яў, а іх маёмасць канфіскавана. На пач. 1934 створаны 151 калгас. На 1941 у калгасах і МТС было 107 трактароў, 27 камбайнаў. На 1936 у Б. р. 90 школ, у т. л. 72 пачатковыя, 17 сямігадовых, сярэдняя (Беразіно). На пач. 1941 у раёне 4 бальніцы, 5 сельскіх амбулаторый, 13 фельчарскіх пунктаў. Першыя радыёўстаноўкі ў сельсаветах раёна з'явіліся ў 1930. З 20.2.1938 Б. р. уваходзіць у Магілёўскую вобл.

У Вял. Айч. вайну ў чэрв. 1941 у прыфрантавым Б. р. створаны асобныя знішчальны атрад «Васільева», які пасля акупацыі раёна ў ліпені 1941 стаў партызанскім. Ням.-фаш. захопнікі знішчылі ў Б. р. больш за 3 тыс. чал., вывезлі ў Германію 1,5 тыс. чал. Эсэсаўцамі знішчаны вёскі Баравіно і Краснае разам з жыхарамі. На тэр. раёна дзейнічалі падп. райкомы КП(б)Б і ЛКСМБ, Бярэзінская ваенна-аператыўная група, партыз. брыгады 8-я Рагачоўская, імя Шчорса, «Чырвоны Сцяг», партыз. палкі 15-ы, 208-ы імя Сталіна і 277-ы; асобныя партыз. атрады 25, 115, 278, 345, 620-ы імя Чапаева, фарміраванні партыз. злучэння «Трынаццаць». Частка раёна ўваходзіла ў *Клічаўскую партызанскую зону*. Выдавалася падп. газ. «Сцяг Леніна». Актыўная дзейнасць партызан на тэр. раёна выклікала шматлікія карныя аперацыі гітлераўцаў. У маі 1943

супраць партызан Б. р., Клічаўскага і сумежных з імі раёнаў праводзілася карная аперацыя «Хрушч», у якой удзельнічала 45 тыс. гітлераўцаў. Аднак партызаны прарвалі блакаду і выйшлі з акружэння. Раён вызвалены часцямі 42-й і 153-й стралк. дывізіі пры падтрымцы падраздзяленняў 90-га стралк. палка 95-й стралк. дывізіі 49-й арміі 2-га Бел. фронту ў пачатку ліп. 1944 у ходзе *Мінскай аперацыі 1944*. Да 1948 гаспадарка Б. р. ў асн. адноўлена.

З 20.9.1944 раён у Мінскай вобл. 25.12.1962 Б. р. ліквідаваны. Тэр. перададзена Чэрвеньскаму р-ну. 6.1.1965 Б. р. утвораны зноў. На 1.1.1991 у раёне 218 сельскіх нас. пунктаў, 14 сельсаветаў: Багушэвіцкі, Браздзецкі, Бярэзінскі, Высакагорскі, Дзмітравіцкі, Каменнаборскі, Капланецкі, Ляжынскі, Мачаскі, Пагосцкі, Паплаўскі, Сялібскі, Ушанскі, Якшыцкі. 20 калгасаў, саўгас, якія спецыялізуюцца на малочна-мясной жывёлагадоўлі, ільнаводства; пашыраны пасевы збожжавых культур, бульбы. Дзейнічаюць прадпрыемствы буд. матэрыялаў, лёгкай, паліўнай і харч. прам.-сці. У раёне 20 сярэдніх школ, 8 васьмігадовых, 2 пачатковыя, дзіцячыя спартыўная і музычная школы, 35 дашкольных устаноў, 27 дамоў культуры, клубаў, 36 бібліятэк, 43 кінаўстаноўкі, паліклініка, 5 бальніц, 27 фельчарска-акушэрскіх пунктаў. Выдаецца раённая газ. «Сцяг Леніна».

175 БЯРЭЗІНСКІЯ

Б

Найб. значныя археал. помнікі: Багушэвічы, Бярозаўка, Гарадзішча, Гута, *Дзмітравічы*, Дулебы, Жорнаўка, Капланцы, Карбоўскае, Котава, Курганне, Міраслаўка, Мурава, Прыбрэжнае, Свяціца, Уша, *Чыжаха*, Чырвоная Зорка і інш. Брацкія магілы сав. воінаў і партызан (вёскі Вяшэўка, Жорнаўка, Жукавец, Капланцы, Краснае, Кукарава, Мацевічы, Пагост, Якшыцы і інш.), чырвонаармейцаў (вёскі Дулебы, Жарамец, Капланцы, Чырвоны Бераг), магілы ахвяр фашызму (вёскі Баравіно, Дзевяніца, Дулебы, Замасточка, Капланцы, Навасёлкі, Паплавы). Помнікі: М. В. Рыбачонку (в. Багушэвічы), сав. воінам-вызваліцелям (в. Жорнаўка), у гонар 1-й падп. парт. канферэнцыі Бярэзінскага р-на (в. Галынка) і Бярэзінскага падп. РК КП(б)Б (в. Шавярніца). Помнік архітэктуры — касцёл (сярэдня 19 ст., в. Багушэвічы). Радзіма жывапісцаў В. Ваньковіча, браатоў Гараўскіх.

Літ.: Гісторыя Беларусі ў дакументах і матэрыялах. Т. 1. Мн., 1936; И о ф ф е Э. Г. Березино: Ист.-экон. очерк. Мн., 1986.

Э. Р. Іофe.

БЯРЭЗІНСКІЯ АПЕРАЦЫІ 1920, баявыя дзеянні на Беларусі войск Зах.

